

Een algoritme checken op bias:

Hoe moeilijk kan het zijn?

door Willy Tadema, Rijks ICT Gilde

Conferentie Digitale Rechtsstaat, 12 november 2024

Even mijzelf introduceren:

- Willy Tadema
- Werkzaam bij het Rijks ICT Gilde
- Consultant op het gebied AI governance, ethiek en compliance
- Lid van de NEN normcommissie AI & Big Data
- Lid van de Joint Technical Committee on AI (JTC21)
- Willy.Tadema@Rijksoverheid.nl

↓ download alvast de slides ↓

Agenda:

- Wat is een bias assessment?
- Waarom een bias assessment?
- Wat is bias?
- Hoe test je de training- en testdata op bias?
- Hoe test je de modeluitkomsten op bias?
  - Wat is gelijkheid in een specifieke context?
  - Hoe meet en test je bias? Wanneer is het te veel?
- Hoe ga je om met bias die zich pas manifesteert nádat het AI-systeem in productie is genomen?
- Wat zijn de risico's van het verzamelen van beschermde attributen ten behoeve van bias assessments?
- Lessons learned
- Instrumenten, standaarden en best practises

Wat is een bias assessment?

- Een **systematische analyse** van bias in een AI-systeem.
- Het **identificeren** en indien mogelijk **kwantificeren** van bias.
- Het achterhalen van de **oorzaken** van bias.
- Suggesties voor **maatregelen** om bias aan te pakken.

Compensatie na discriminatie DUO

Waarom een bias assessment?

- **Modelprestaties** verbeteren.
- Input voor het bepalen van de impact op **ethische waarden en mensenrechten**.
- **Juridische risico's** beheersen.
- **Vertrouwen** in de overheid.

■ Zo'n tienduizend (oud-)studenten die met een discriminerend algoritme zijn gecontroleerd op fraude, krijgen geld terug van het kabinet. Minister Bruins trekt er 61 miljoen euro voor uit.

Tussen 2012 en 2023 hanteerde DUO, dat de studiebeurzen verstrekt, een fraude-selectieprocedure waarbij studenten met een migratieachtergrond eerder in beeld kwamen dan autochtone studenten. Nadat NOS op 3 en Investico daarover hadden bericht, werd de methode stopgezet.

De studenten waren beboet omdat ze ten onrechte als 'uitwonend' geregistreerd stonden en daardoor een hogere beurs kregen. Omdat het bewijs onrechtmatig is verkregen, worden zij nu gecompenseerd.

Wat is bias?

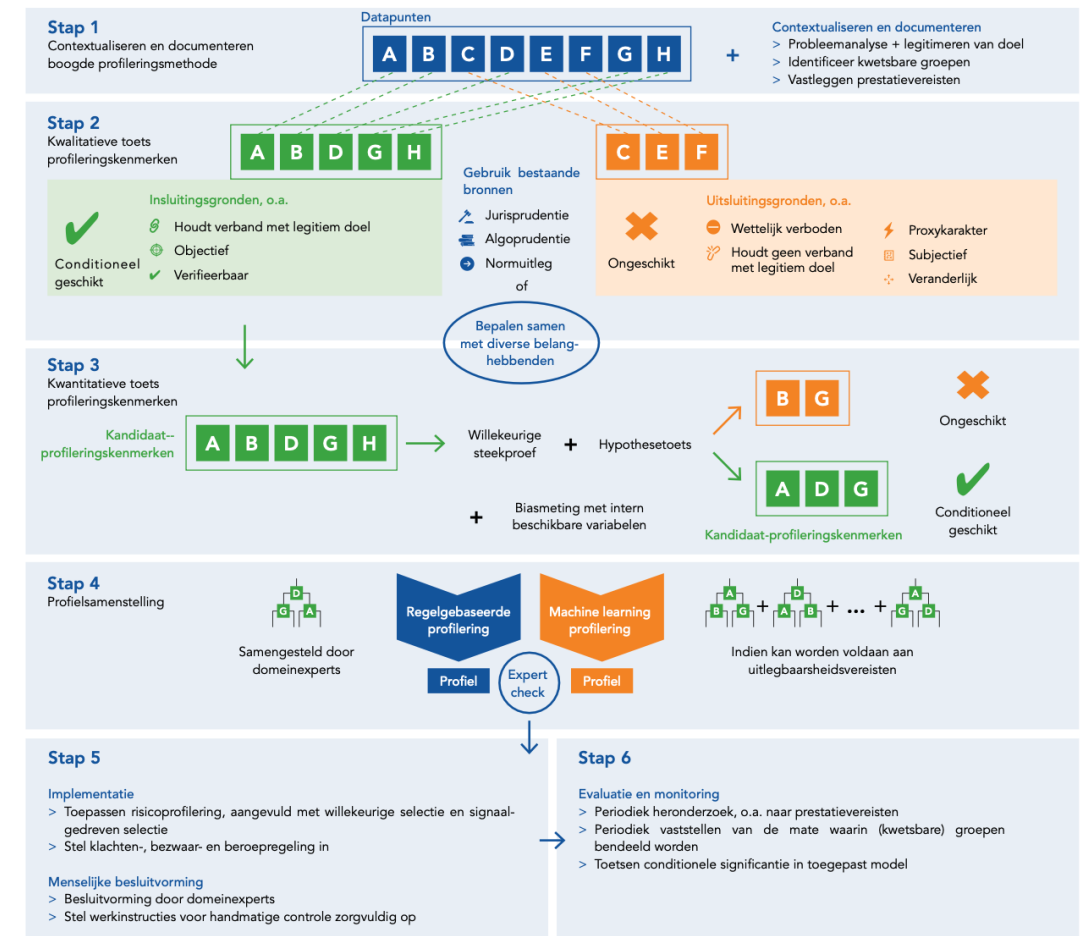
- **Technisch perspectief:**
  - Systematische fout in de modeluitkomsten
  - Negatieve impact op accuraatheid en modelprestaties
- **Ethisch perspectief:**
  - Morele ongelijkheid of vooringenomenheid waarbij bepaalde groepen of individuen systematisch worden bevoordeeld of benadeeld
  - Bedreiging voor belangrijke maatschappelijke waarden als rechtvaardigheid, eerlijkheid en gelijkheid
- **Juridisch perspectief:**
  - Vertekening of vooringenomenheid die leidt tot ongelijke behandeling van individuen of groepen in strijd met wet- en regelgeving
  - Non-compliance
- Voor een volledige bias assessment heb je alle drie perspectieven nodig!

Hoe test je de training- en testdata op bias?

- Voorbeelden van typen bias:
  - Steekproefbias**
  - Historische bias**
  - Proxy-variabelen** die een sterke relatie hebben met gevoelige of verboden variabelen
- Pas de volgende **maatregelen** toe:
  - Exploratory fairness analysis¹
  - Impact assessment²
  - Kwalitatieve en kwantitatieve toets op voorspellende variabelen³

¹ Bijvoorbeeld de *data X-ray* van Tobias Baer

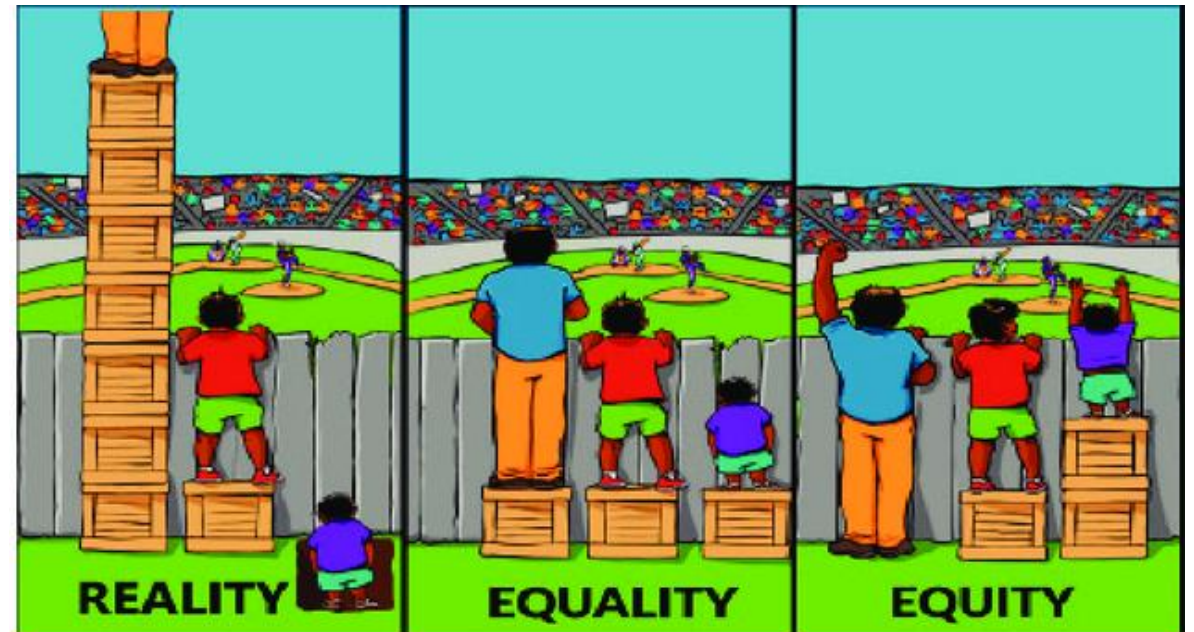
² Bijvoorbeeld de *Impact Assessment Mensenrechten en Algoritmen (IAMA)*

³ Bijvoorbeeld conform de *publieke standaard profileringsalgoritme* van Algorithm Audit (zie afbeelding)

Hoe test je de uitkomsten van het model op bias?

- Bepaal de **definitie van gelijkheid** of 'fairness', bijvoorbeeld **kansengelijkheid** ('equality of opportunity') of **uitkomstengelijkheid** ('equality of outcome')
- Er zijn veel verschillende definities van gelijkheid. Welke definitie de juiste is in een specifieke context, is niet alleen een ethische, maar ook een **politieke vraag**.¹
- Kies een **fairness metriek** die past bij de definitie van gelijkheid.²
- Bepaal voor welke (combinaties van) **kwetsbare groepen** je wilt testen.
- Bepaal **drempelwaarden**.
- De juiste fairness metriek en drempelwaarden, worden **niet voorgeschreven door wet- en regelgeving**.³

¹Zie *The political philosophy of AI* van Mark Coeckelbergh

²Zie bijvoorbeeld de publicaties van Arvind Narayanan over fairness

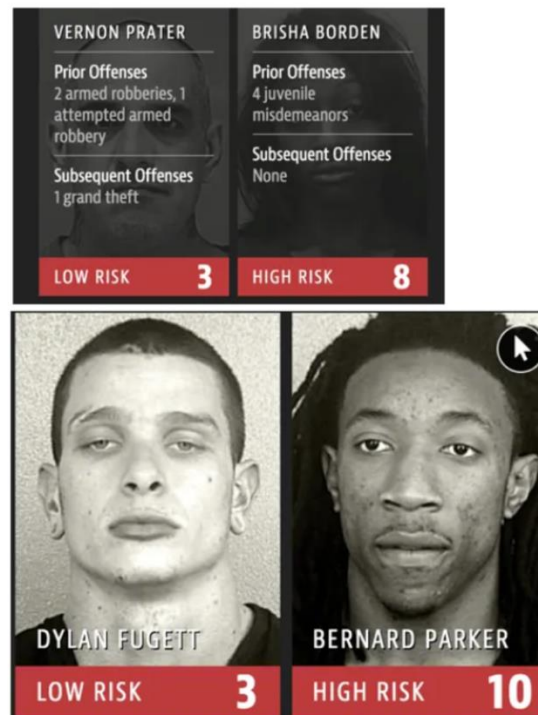
³Zie *Why Fairness Cannot Be Automated* van Sandra Wachter e.a.

Voorbeeld: de **COMPAS**-casus

- een model uit de VS om het **risico op recidive** te voorspellen
- ProPublica analyseerde de **foutpercentages** en concludeerde dat het model discrimineerde:
Zwarte verdachten werden vaker onterecht als 'hoog risico' bestempeld, en witte verdachten vaker onterecht als laag risico.¹
- Northpointe – de ontwikkelaar van COMPAS – hanteerde een andere definitie van fairness en gebruikte andere fairness metrics om te beargumenteren dat het model juist *niet* discrimineerde.

¹ Zie <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing>

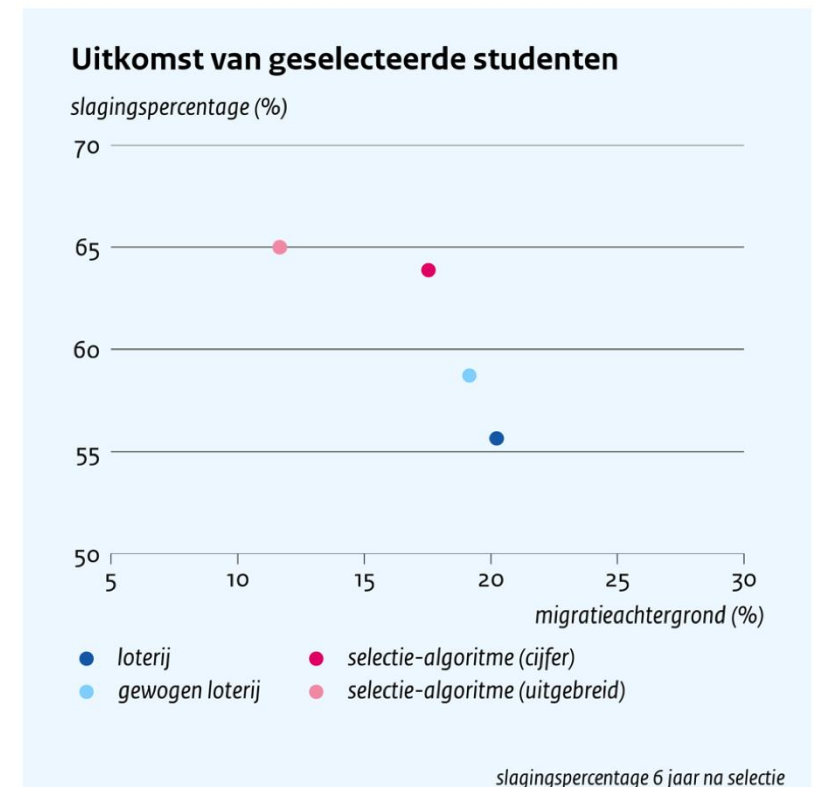
Voorbeeld: **selectie van geneeskundestudenten**

- Bron: de **publicatie Rechtvaardige Algoritmes** van het Centraal Planbureau
- Vergelijken van verschillende selectiemethoden langs twee assen: efficiëntie en **representativiteit**.

- Metrieken:

efficiëntie → slagingspercentage 6 jaar na selectie

representativiteit → percentage met migratieachtergrond

¹ Zie <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Publicatie-Rechtvaardige-Algoritmes.pdf>

Sommige bias ontstaat pas nadat het AI-systeem in gebruik is genomen, bijvoorbeeld door:

- De interactie tussen gebruikers en het AI-systeem, bijvoorbeeld **automation bias**.
- **Reinforcement bias** doordat het systeem opnieuw getraind wordt op basis van feedback uit zijn omgeving.
- **Data drift** of **concept drift** door wijzigingen in de context waarin het AI-systeem wordt toegepast.

Voorbeelden van **maatregelen**:

- Continu monitoren
- Periodiek (her)evalueren
- Random controlegroep
- Incidentenregister

Dilemma:

Gevoelige persoonsgegevens verzamelen ten behoeve van bias assessments?

- De meeste organisaties beschikken niet over dit soort gegevens.
- Variabelen als ras, gender en etniciteit zijn **sociale constructen**.
- Risico op **datalekken** en **function creep**.
- **Spanning** tussen het non-discriminatierecht en het gegevensbeschermingsrecht.¹

¹Zie het blog van Marvin van Bekkum en Frederik Zuiderveen Borgesius in iBestuur

LESSONS LEARNED

- Kies voor een **interdisciplinaire aanpak**.
- Zorg voor **diversiteit** binnen het assessmentteam.
- Zorg voor een **duidelijk doel** en **gemeenschappelijke taal**.
- Laat de keuze voor de definitie van gelijkheid, fairness metrieken en drempelwaarden niet over aan het technische team.
- Volg een **risicogebaseerde aanpak**.
- Blijf **monitoren** op bias na ingebruikname van het AI-systeem.
- Implementeer waar mogelijk **standaarden** en **best practises**.
- **Documenteer** aannames, keuzes, beperkingen, enzovoorts, zodat je het later kunt uitleggen en verantwoording af kunt afleggen.

Links naar meer verdiepende informatie:

- [Handreiking non-discriminatie by design](#) en de [e-learning Non-discriminatie in algoritmes en data](#)
- [Impact Assessment Mensenrechten en Algoritmes](#) van de Utrecht Data School in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken
- [Algoprudentie database](#), [bias detectie tool](#) en [publieke standaard profileringsalgoritme](#) van Algorithm Audit
- [Understand, Manage and Prevent Algorithmic Bias: A Guide for Business Users and Data Scientists](#) van Tobias Baer
- [Fairness and machine learning](#) van Solon Barocas, Moritz Hardt en Arvind Narayanan
- [21 fairness definitions and their politics](#) van Arvind Narayanan
- [The political philosophy of AI](#) van Mark Coeckelbergh
- [Why Fairness Cannot Be Automated: Bridging the Gap Between EU Non-Discrimination Law and AI](#) van Sandra Wachter e.a.
- [Machine Bias. There's software used across the country to predict future criminals. And it's biased against blacks.](#) van ProPublica.
- [Rechtvaardige algoritmes](#) van het Centraal Planbureau
- [Gevoelige gegevens verwerken om discriminatie door AI tegen te gaan?](#) van Marvin van Bekkum en Frederik Zuiderveen Borgesius
- [Algoritmekader](#)
- ISO/IEC TS 12791, Artificial intelligence — Treatment of unwanted bias in classification and regression machine learning tasks, binnenkort voor Rijksoverheden waarschijnlijk gratis te downloaden via [NEN Connect](#).

De komende jaar worden er meer Europese en ISO/IEC standaarden over bias gepubliceerd.

Bedankt voor je aandacht!

- Meer weten of eens sparren? Kom zo langs bij onze stand in het **Advanced Technology Lab**.
- Je kunt ook contact opnemen via **Willy.Tadema@Rijksoverheid.nl** of LinkedIn <https://www.linkedin.com/in/willytadema>
- Meer informatie over het Rijks ICT Gilde vind je op onze website: www.rijksorganisatieodi.nl/rijks-ict-gilde
- De slides van mijn presentatie zijn te downloaden met behulp van de QR code.

↓ download de slides ↓

